

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

Філософський факультет

Кафедра етики, естетики та культурології

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Заст. декана
філософського факультету
Комаха Л.Г.

_____ 2017 року
«___» _____

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПРОФЕСІЙНА ТА КОРПОРАТИВНА ЕТИКА

для студентів

галузь знань	05 Соціальні та поведінкові науки
спеціальність	052 політологія
освітній рівень	магістр
освітня програма	політологія
спеціалізація	
вид дисципліни	обов'язкова

Форма навчання	денна
Навчальний рік	<u>2017/2018</u>
Семестр	II
Кількість кредитів ECTS	3
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська
Форма заключного контролю	залік

Викладачі: Маслікова Ірина Ігорівна, к.ф.н., доцент кафедри етики, естетики та культурології

Пролонговано: на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__»__ 20__р.
(підпис, ПІБ, дата)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__»__ 20__р.
(підпис, ПІБ, дата)

КИЇВ – 2017

Розробники: Маслікова Ірина Ігорівна, к.ф.н., доцент кафедри етики, естетики та культурології

Затверджено

«_____» _____ 2017 р.

Зав. кафедри етики, естетики та культурології

_____ (Панченко В.І.)

Протокол № 1 від «28» серпня 2017 р.

Схвалено науково - методичною комісією філософського факультету

Протокол від «28» серпня 2017 року №1

Голова науково-методичної комісії _____ (Маслікова І.І.)

«_____» _____ 20__ року

ВСТУП

1. Мета дисципліни – забезпечення стійкої системи знань про професійну та корпоративну етику як галузь етико-прикладного знання та практики професійної регуляції, специфіку методів етико-прикладних досліджень моральних колізій сучасної політики.

2. Вимоги до вибору навчальної дисципліни:

1. До початку вивчення цього курсу студенти мають **знати** основні етапи та характеристики історико-культурного процесу та історії етики; основні поняття моральної свідомості та категорії етики.

2. **Вміти** опрацювати великий обсяг філософської літератури; збирати та інтерпретувати інформацію щодо феномену моралі та моральних відносин; застосовувати основні філософські терміни, категорії та класифікації в аналізі моральних проблем сучасності.

3. **Володіти елементарними навичками** наукового дослідження та управління інформацією; використання іншомовних фахових філософських інформаційних джерел.

3. Анотація навчальної дисципліни: дисципліна «Професійна та корпоративна етика» належить до переліку обов'язкових дисциплін та викладається у II семестрі магістратури. Навчальна дисципліна знайомить студентів із основами теоретичного осмислення професійної моралі та моральної регуляції відносин в організаціях, зокрема у сфері політичної практики. Розкривається предмет, методи і місце прикладної, професійної та корпоративної етики в системі етичного знання, висвітлюються їхній зміст і засади. Студенти засвоюють основні поняття професійної та корпоративної етики, вивчають принципи морально-нормативного забезпечення різноманітних професійних сфер, методи та механізми розв'язання основних моральних дилем сучасних практик; виявляють шляхи подолання розриву між загальними моральними принципами та вимогами корпоративної етики. В курсі з'ясовується практична спроможність етичних кодексів в моральній регуляції професійної діяльності. Досліджується сутність та специфіка політичної етики як науково-практичної дисципліни, її методології та категоріальний апарат. Аналізуються конкретні моральні проблеми політичної практики.

4. Завдання (навчальні цілі) – в результаті навчання студенти мають не лише продемонструвати теоретичні знання з професійної та політичної етики, але й розвинути навички критичного мислення та формування етичних суджень, вміння аргументовано відстоювати власне бачення розв'язання моральних колізій політичної практики, здійснювати експертний етичний аналіз професійних та організаційних проблем, дій професіоналів у сфері політики та функціонування політичних інститутів.

5. Результати навчання:

В результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація 4. автономність та відповідальність)		Методи викладання і навчання	Методи оцінювання	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
	Знати:			
1.1	предмет, основні завдання та проблематику прикладної та професійної етики	Лекції, семінари	Усна доповідь, письмова контрольна робота	5

1.2	критерії розрізнення прикладної, професійної та корпоративної етики	Лекції, семінари	Усна доповідь, дискусії	5
1.3	принципи та механізми морально-нормативного забезпечення різноманітних професійних сфер, політичної зокрема	Лекції, семінар, самостійна робота	Усна доповідь, дискусії, презентація самостійного дослідження, есе, письмова контрольна робота	5
1.4	предмет, основні завдання та проблематику політичної етики	Лекції, семінари, самостійна робота	Усна доповідь, дискусії, есе, письмова контрольна робота	10
1.5	основні методологічні підходи для оцінки політичної практики та прийняття морально відповідальних рішень в політичній діяльності	Лекції, семінари, самостійна робота	Усна доповідь, дискусії, есе, презентації самостійного дослідження	5
1.6	методи та механізмами розв'язання основних моральних проблем сучасної політичної практики та моральних колізій професійної діяльності політичних діячів та державних службовців	Лекції, семінари, самостійна робота	Усна доповідь, дискусії, презентації самостійного дослідження, конспекти, есе, письмова контрольна робота	10
Вміти				
2.1	виявляти основні теоретичні та практичні проблеми етичних оцінок та моральних зобов'язань у сфері політичної діяльності, спираючись на знання спеціалізованої літератури з професійної та політичної етики	Лекції, семінари, самостійна робота	Усні доповіді, дискусії, презентація самостійного дослідження, есе, письмова контрольна робота	5
2.2	кваліфіковано виявляти моральні конфлікти в конкретних ситуаціях діяльності у сфері політики	Семінар, Самостійна робота	Усні доповіді, дискусії, есе, презентація самостійного дослідження	5
2.3	здійснювати експертну етичну оцінку мотивів, норм, цілей та ціннісних орієнтирів індивідуальної поведінки та колективної діяльності у сфері політики	Семінари, Самостійна робота	Усні доповіді, дискусії, конспекти текстів, презентація самостійного дослідження	10
2.4	здійснювати аналітично-дослідну роботу, обираючи адекватні методи етико-прикладного дослідження та застосовуючи сучасні досягнення й інноваційні підходи в прикладній етиці, та політичній етиці зокрема	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді, дискусії, есе, презентація самостійного дослідження	10

2.5	вміти діяти на основі етичних міркувань, вирішувати професійні та корпоративні конфлікти		Усні доповіді, дискусії	5
	комунікація:			
3.1	використовувати знання іноземних мов для аналізу інформаційних інтернет-ресурсів, читання новітньої етичної літератури в підготовці до семінарських занять та написання самостійних робіт;	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді, презентації самостійного дослідження	5
3.2	презентувати результати проведених досліджень та здійсненої самостійної роботи у вигляді доповідей, есе, експертної оцінки, презентацій;	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді, дискусії, есе, презентація самостійного дослідження	5
3.3	здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).	Семінари	Дискусії	5
	автономність та відповідальність:			
4.1	самостійно шукати та критично опрацьовувати тексти, в яких розглядається проблематика сучасної професійної, корпоративної та політичної етики	Семінари, самостійна робота	презентація самостійного дослідження, есе	5
4.2	самостійно вирішувати комплексні завдання і спеціалізовані нестандартні задачі, нести відповідальність за їхню достовірність та політико-ідеологічну незаангажованість	Семінари, самостійна робота	презентація самостійного дослідження, есе	5

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання

	Результати навчання дисципліни				
Програмні результати навчання	.1	.2	.1	.1	.2

7. Структура курсу: у курсі передбачено 2 змістові частини. Заняття проводяться у вигляді лекцій, семінарів, з використання інтерактивних методів навчання. Завершується дисципліна заліком.

Перша частина курсу присвячена ознайомленню студентів з процесом та проблемами становлення професійної та корпоративної етики в контексті прикладного повороту в теорії моралі

Друга частина курсу присвячена дослідженню основних питань політичної етики, яка конкретизує моральні питання політики та професійної поведінки діячів, пов'язаних із політикою та державним управлінням.

8. Схема формування оцінки:

8.1. Форми оцінювання

Контроль знань здійснюється за системою ECTS, яка передбачає дворівневе оцінювання засвоєного матеріалу, зокрема **оцінювання теоретичної підготовки** – результати навчання (**знання 1.1 – 1.6**), що складає 40% від загальної оцінки та **оцінювання практичної підготовки** – результати навчання (**вміння 2.1-2.5**); (**комунікація 3.1-3.3**); (**автономність та відповідальність 4.1-4.2**), що складає 60% загальної оцінки.

Критерії оцінювання:

1. Усна відповідь:

5 балів – студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, використовуючи обов'язкову та додаткову літературу

4 бали - студент у достатньому обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно його викладає, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов'язкову літературу. Допускаються несуттєві неточності

3 бали – в цілому володіє навчальним матеріалом, але не демонструє глибини знань, не спирається на необхідну навчальну літературу, Має у відповіді суттєві неточності

2 бали – не в повному обсязі володіє матеріалом, фрагментарно та поверхово його викладає, недостатньо розкриває зміст поставлених питань. Має суттєві помилки у відповіді

2. Доповнення / дискусія:

3 бали – доповнення змістовне, ґрунтовне, конструктивно доповнює обговорення теми,

2 бали – доповнення змістовне

1 бал – доповнення містить інформацію, що суттєво не розширює дискусію

3. Конспект першоджерел:

3 бали – студент опрацював необхідний текст із цитуванням та відповідними власними зауваженнями та поясненнями

2 бал – студент законспектував текст без цитувань та пояснень

4. Самостійна робота:

15-13 балів студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, правильно інтерпретує отримані результати, використовує обов'язкову та додаткову літературу, демонструє самостійність, достовірність, незаангажованість проведеного дослідження / письмової роботи

12-10 балів - студент у достатньому обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно його викладає, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов'язкову літературу, демонструє самостійність та достовірність проведеного дослідження / письмової роботи. Допускаються несуттєві неточності

9-7 балів - в цілому володіє навчальним матеріалом, але не демонструє глибини знань, самостійності у вирішенні поставлених завдань, не спирається на необхідну навчальну літературу, робота містить суттєві неточності

6-0 балів - не в повному обсязі володіє матеріалом, фрагментарно та поверхово його викладає, недостатньо розкриває зміст поставлених питань. Має суттєві

помилки в роботі. Демонструє не самостійність у виконанні завдань

5. Підсумкова контрольна робота:

20-16 балів студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, правильно інтерпретує отримані результати, використовує обов'язкову та додаткову літературу, демонструє самостійність, достовірність, незаангажованість письмової роботи

15-11 балів - студент у достатньому обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно його викладає, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов'язкову літературу, демонструє самостійність та достовірність проведеного дослідження / письмової роботи. Допускаються несуттєві неточності

10-6 балів - в цілому володіє навчальним матеріалом, але не демонструє глибини знань, самостійності у вирішенні поставлених завдань, не спирається на необхідну навчальну літературу, робота містить суттєві неточності

5-0 балів - не в повному обсязі володіє матеріалом, фрагментарно та поверхово його викладає, недостатньо розкриває зміст поставлених питань. Має суттєві помилки в роботі. Демонструє не самостійність у виконанні завдань

Семестрову кількість балів формують бали, отримані студентом у процесі засвоєння матеріалу з усіх двох частин та виконання самостійних робіт

8.2 Організація оцінювання:

Семестрова робота		Семестрова кількість балів	
		Min – 48 бали	Max – 80 балів
Усна відповідь ¹	До теми: 2, 3, 5, 7, 9, 11 протягом семестру	«3» x 4 = 12	«5» x 4 = 20
Доповнення, участь в дискусіях	До теми: 2, 3, 5, 7, 9, 11 протягом семестру	«1» x 3 = 3	«3» x 3 = 9
Самостійна робота	Конспекти текстів до теми 3 (Див. додаток самостійної роботи студента). Термін виконання – 24-31 січня 2018 р.	«2» x 3 = 6	«3» x 2 = 6
Самостійна індивідуальна робота	До теми 2: Написання есе «Моральний вибір» , в якому здійснюється розгляд низки морально-етичних питань у зв'язку із художнім фільмом (Додаток самостійної роботи студента) Термін виконання роботи – 1-9 лютого 2018 р	«9» x 1 = 9	«10» x 1 = 15
	До теми 5: Експертна оцінка етичних кодексів поведінки професіоналів, пов'язаних із політичною діяльністю та державним управлінням (Додаток самостійної роботи	«9» x 1 = 9	«10» x 1 = 15

	студента) Термін виконання роботи – 10-19 лютого 2018 р		
	До теми 15: Написання есе «Моральне виправдання війни: досвід сучасних війн (Чечня, Косово, Україна)», в якому здійснюється порівняльний аналіз сучасних війн с точки зору їхньої відповідності принципам справедливої війни (Додаток самостійної роботи студента) Термін виконання роботи – 20-28 лютого 2018 р	«9» x 1 = 9	«10» x 1 = 15
Підсумкова контрольна робота	До тем 1-11	«12» x 1 = 12	«20» x 1 = 20

¹ у разі відсутності студента на семінарському занятті, розглянуті на семінарі питання відпрацьовуються у письмовій формі.

Підсумкове оцінювання у формі заліку: підсумкова кількість балів з дисципліни (максимум 100 балів), яка визначається як сума (проста або зважена) балів за систематичну роботу впродовж семестру. Залік виставляється за результатами роботи студента впродовж усього семестру. Таким чином, підсумкова оцінка складається із суми семестрової кількості балів та підсумкової контрольної роботи

При простому розрахунку отримуємо:

	Семестрова кількість балів	Підсумкова контрольна робота / залік	Підсумкова оцінка
Мінімум	48	12	60
Максимум	80	2	100

8.3 Шкала відповідності:

Відмінно / Excellent	90-100
Добре / Good	75-89
Задовільно / Satisfactory	60-74
Незадовільно / Fail	0-59
Зараховано / Passed	60-100
Не зараховано / Fail	0-59

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ І СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ п/п	Назва лекції	Кількість годин		
		Лекції	Семінари	Самостійна робота
Частина 1. Професійна та корпоративна етика в контексті прикладного повороту в теорії моралі				
1	Тема 1. Прикладна та професійна етика в структурі сучасного етичного знання	2		2
2	Тема 2. Предмет і завдання прикладної етики		2	4
3	У межах цієї теми самостійна робота - есе «Моральний вибір»			8
4	Тема 3. Предмет і завдання професійної етики	2	2	4
5	У межах цієї теми самостійна робота - конспекти текстів			4
6	Тема 4. Професійна мораль, корпоративна етика та організаційні механізми деморалізації	2		2
7	Тема 5. Етичні кодекси поведінки професіоналів, пов'язаних із політичною діяльністю та державним управлінням		2	2
8	У межах цієї теми самостійна робота - Експертна оцінка етичних кодексів поведінки професіоналів, пов'язаних із політичною діяльністю та державним управлінням			10
Частина 2. Соціально-нормативна конкретизація моралі у сфері політики				
9	Тема 6. Предмет і завдання політичної етики	2		2
10	Тема 7. Моральний вимір політичної практики: протистояння агресії		2	4
11	У межах цієї теми самостійна робота - есе «Моральне виправдання війни: досвід сучасних війн (Чечня, Косово, Україна)»			10
12	Тема 8. Етика політичних цілей: етичний консеквенціалізм	2		2
13	Тема 9. Моральний вимір політичної практики: проблема державного патерналізму		2	4
14	Тема 10. Деонтологічна етика в обґрунтуванні прав людини, справедливості та рівності	2		2
15	Тема 11. Моральний вимір політичної практики: проблема відповідальності та справедливості		2	4
16	Підсумкова контрольна робота	2		
	ВСЬОГО	14	12	64

Загальний обсяг **90 год.**, в тому числі:

Лекцій - **14 год.**
Семінари - **12 год.**
Самостійна робота - **64 год.**
Консультація - **2 год.**

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна: (Базова)

1. *Апресян Р.Г.* Этика: Учебник. – М.: Кнорус, 2017, - 356 с.
2. *Бакштановский В.И., Согомонов Ю.В.* Введение в прикладную этику/ Монография / Тюмень: НИИ прикладной этики ТюмГНГУ, 2006. - 392 с.
3. *Бакштановский В.И., Согомонов Ю.В.* Этика профессии: миссия, кодекс, поступок / Монография / Тюмень: НИИ прикладной этики ТюмГНГУ, 2005
4. *Этика. Эстетика.*: навч. посібник. / за наук. ред. Панченко В.І. – К.: «Центр учбової літератури», 2014 – 432 с.
5. *Кимлика У.* Современная политическая философия: введение [Текст] / пер. с англ. С.Моисеева; Гос. Ун-т – Высшая школа экономики. – М.: Изд.дом Гос. Ун-та – Высшей школы экономики, 2010. – 592 с
6. *Коновалова Л.В.* Прикладная этика (по материалам западной литературы). Вып. 1. Биоэтика и экоэтика / РАН. Ин-т философии.- М. : ИНФРАН, 1998:
7. *Назаров В.Н.* Прикладная этика: Учебник.- М.: Гардарики, 2005
8. *Прикладна етика.* Навч.посібник / За наук.ред. Панченко В.І. – К.: «Центр учбової літератури», 2012.
9. *Сутор Б.* Малая политическая этика // Политическая и экономическая этика. – М.: Фаир-пресс, 2001
10. Этика: учебник для бакалавров / под общ. ред. А. А. Гусейнова. – М.: Юрайт, 2013.

Додаткова:

1. *Апресян Р.Г.* Профессиональная, прикладная и практическая этики Вид на профессиональную этику // Ведомости Научно-исследовательского Института прикладной этики. Вып. 25: Профессиональная этика - Тюмень: НИИПЭ, 2004. - С. 160–181
2. *Апресян Р.Г.* Этика силы – в противостоянии насилию и агрессии // Вопросы философии №9, 2010. – С.143- 153
3. *Арендт Х.* Банальность зла. Эйхман в Иерусалиме / пер с англ. С. Кастальского и Н. Рудницкой. – М.: «Европа», 2008. – 424 с.
4. *Арендт Х.* О Насилии // Мораль в политике. Хрестоматия / сост. и общ. ред. Б.Г. Капустина. М.: КДУ: Изд-во МГУ, 2004. С.342-343.
5. *Бауман З.* Актуальность Холокоста. – М.: Европа, 2010– 316 с.
6. *Вебер М.* Политика как призвание и профессия // Избранные произведения: Пер. с нем./Сост., общ. ред. и послесл. Ю. Н. Давыдова; Предисл. П. П. Гайденко. — М.: Прогресс, 1990. —808 с.— (Социологич. мысль Запада).С.643-706.
<http://www.filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000304/st000.shtml>
7. *Дворкин Р.* Д 24 О правах всерьез/ Пер. с англ.; Ред. Л. Б. Макеева. — М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН),. 2004. - 392 с
8. *Зимбардо Ф.* Эффект Люцифера. Почему хорошие люди превращаются в злодеев / пер. с англ. Стативка А. – 4-е изд. – М.: Альпина нон-фикшн, 2017. – 740 с.
9. *Зубец О.П.* Профессия в контексте истории ценностей // Этическая мысль. Вып. 4 / Отв. ред. А.А.Гусейнов. М.: ИФРАН, 2003. С. 103–120
10. *Капустин Б.* Моральный выбор в политике М.: КДУ: Изд-во МГУ, 2004.
11. *Капустин Б.* Предисловие. Моральная политика и политическая мораль // Мораль в политике. Хрестоматия / сост. и общ. ред. Б.Г. Капустина. М.: КДУ: Изд-во МГУ, 2004. С.3-39.
12. *Лэйард Р.* Счастье: уроки новой науки / пер. с англ. И.Кушнаревой. – М.: Изд. Института Гайдара, 2012. – 416 с.
13. *Любэн Д.* Превентивная война // Этическая мысль 2016 Т.16 №2 С. 155-168

14. *Макінтайр Е.* Після чесноти: дослідження з теорії моралі / Пер. з англ. За наук. ред. В. Малахова – К.: Дух і літера, 2002. – 436 с.
15. *Малахов В.А., Єрмоленко А.М., Кисельова О.О.* Етика і політика: проблеми взаємозв'язку. – К.: Стилос, 2000. – 216 с.
16. *Нозик Р.* Анархия, государство и утопия / Роберт Нозик ; пер. с англ. Б. Пинскера под ред. Ю. Кузнецова и А. Куряева. — М.: ИРИСЭН, 2008. 424 с.
17. Нравственные ограничения войны: Проблемы и примеры Под общей редакцией Бруно Коппитерса, Ника Фоушина, Рубена Апресяна - М.: Гардарики, 2002. - 407 с
18. *Прокофьев А.В.* Этика профессий и организаций в свете концепции институционального зла // Ведомости прикладной этики. 2014. Вып. 45. С. 48–69.
19. *Прокофьев А.В.* [Место и характер моральных аргументов в политической практике \(идея «моральной нейтральности» публичной сферы и ее альтернативы\)](http://iphras.ru/uplfile/root/biblio/em/em6/6.pdf) // Этическая мысль: Ежегодник. Вып. 6. М.: ИФ РАН, 2005. <http://iphras.ru/uplfile/root/biblio/em/em6/6.pdf>
20. *Прокофьев А.В.* Воздавать каждому должно... Введение в теорию справедливости. – М.: Альфа-М, 2013. – 512 с.
21. *Прокофьев А.В.* Идея моральной нейтральности государства и проблема игорного бизнеса в российском общественном дискурсе // Свобода и справедливость. Ведомости Вып. 28 С. 66-94
22. *Прокофьев А.В.* Моральная ответственность в политике: взгляд через призму логики меньшего зла // Философский журнал. № 1 (6). М.: ИФ РАН, 2011. http://iphras.ru/uplfile/ethics/biblio/Prokofiev/Moral_responsibility.pdf
23. *Прокофьев А.В.* Проблемы справедливости в современных общественных дебатах – в России и в мире // Россия в диалоге культур / отв. ред. А.А. Гусейнов, А.В. Смирнов, Б.О. Николаичев. М.: Наука, 2010. С. 383–406. <http://iphras.ru/uplfile/ethics/biblio/Prokofiev/prokofiev.justice.pdf>
24. *Прокофьев А.В.* Риск и предосторожность в политической этике Политико-философский ежегодник. Вып. 5. М.: ИФРАН, 2012. http://iphras.ru/uplfile/root/biblio/pp/ppu_5/3.pdf
25. *Ролз Дж.* Теория справедливости: пер. с англ. / Науч. ред. и предисл. В.В. Целищева. Изд. 2-е. – М.: Издательство ЛКИ, 2010. – 536 с.
26. *Сен А.* Идея справедливости / пер. с англ. Д.Кралечкина. – М.: Изд-во Института Гайдара; Фонд «Либеральная миссия», 2016. – 520 с.
27. *Сэндел М.* Справедливость. Как поступать правильно? / Майкл Сэндел; пер. с англ. А.Калинина. – М.: Манн, Иванов и Фербер, 2013. – 352 с.
28. *Уильямс Б.* Политика и нравственная личность // Мораль в политике. Хрестоматия / Сост. и общ. ред. Б.Г. Капустина. М., 2004. С. 438-439
29. *Філософія прав людини / За редакції Ш. Госепата та Г.Ломанна; пер. з нім. О.Юдіна та Л.Доронічевої.* – 2-ге вид. – К.: Ніка-Центр, 2012.
30. *Фоушин Н.* Две теории справедливой войны // Этическая мысль 2016 Т.16 №2 С. 169-186
31. *Эдмондс Д.* Убили бы вы толстяка? Задача о вагонетке: что такое хорошо и что такое плохо? – пер. с англ. Д. Кралечкина. М.: Изд-во Института Гайдара, 2016. – 256 с.